

Lausunto asiassa VN/23281/2023

Lausuntopyynnön vaalipiirilautakunnille osoitetussa saateviestissä on erikseen nimenomaisesti mainittu vaalilain 11 §:n muuttaminen. Tuon säännöksen osalta Varsinais-Suomen vaalipiirilautakunnalla ei ole erityistä lausuttavaa luonnoksesta, koska ilmeistä on, että Varsinais-Suomen vaalipiirilautakunta kokoontuu jatkossakin Turussa. Ehdotettu muutos lienee eräiden muiden vaalipiirilautakuntien osalta tarkoituksenmukainen.

Vaalilain 16 §:n 3 momenttia ehdotetaan luonnoksessa muutettavaksi siten, että vaalitoimikunta voi tarvittaessa ottaa avustavaa henkilöstöä äänioikeusrekisterin käyttämistä varten, jolla muutoksella mahdollistettaisiin äänioikeusrekisterin käyttö laitosäänestyksissä. Tältä osin vaalipiirilautakunta toteaa, että vaalilain 29 §:n 1 momentti ja 60 §:n 2 momentti mahdollistavat jo nykyisin äänioikeusrekisterin käytön myös laitosäänestyksessä, kuitenkin siten, että merkinnän äänioikeuden käytöstä voi vaalitoimikunnassa tehdä vain puheenjohtaja. Vaalilautakunnan osalta merkinnän voi nykyisin 29 §:n 1 momentin mukaan tehdä ”vaalilautakunta”, jonka sanavalinnan on yhdistettyä 16 §:n 3 momentin nykyiseen kirjoitusasuun ja 77 §:n kirjoitusasuun ilmeisesti tulkittu tarkoittavan sitä, että merkinnän voi tehdä joko vaalilautakuntaan kuuluva henkilö tai vaalilautakuntaa avustava henkilöstö. Jotta ehdotetulla 16 §:n 3 momentin muutoksella olisi käytännön merkitystä, myös 29 §:n 1 momenttia ja 60 §:n 2 momenttia lienee syytä samassa yhteydessä muuttaa muun ohella siten, että maininta vaalitoimikunnan puheenjohtajasta muutetaan muotoon vaalitoimikunta. Luonnoksen perustelujen ollessa tältä osin suppeat epäselväksi tosin jää, pyritäänkö lakimuutoksella siihen, että yleisen ennakkoäänestyspaikan menettelytavat olisivat kokonaisuudessaan käytettävissä myös laitosäänestyksessä – mikä edellyttäisi myös tulostimen mukanaoloa ja olisi ainakin huonekohtaisella kierroksella varsin kömpelöä – vai lähinnä sitä, että äänioikeuden olemassaolo ja äänioikeuskunta pystyttäisiin selvittämään laitosäänestyksen aikana.

Luonnoksessa ehdotettu vaalilain 29 §:n muuttaminen siten, että myös ulkomailla olevissa äänestyspaikoissa voidaan tehdä merkintä äänioikeusrekisteriin, on lähtökohtaisesti perusteltua. Tällä menettelyllä voidaan olennaisesti vähentää keskusvaalilautakuntien tarvetta äänioikeuden käytön jälkikirjauksiin ja minimoida sellaiset jälkikirjaukset, jotka ehditään tehdä vasta vaaliluetteloiden ja ennakkoon äänestäneiden luetteloiden tulostamisen jälkeen. Käytännössä tästä tosin voi

aiheutua ainakin yksittäistapauksissa tilanteita, joissa reaaliaikaisesti kirjattu äänioikeuden käyttö ulkomailla näkyy vaalitietojärjestelmässä äänestäneiden määrissä mutta äänestyslippu ei kuljetusteknisistä vastoinkäymisistä johtuen ehdi keskusvaalilautakunnalle ajoissa eli viimeistään vaalipäivää edeltävän perjantain kello 19 mennessä. Tämä voi aiheuttaa hämmennystä keskusvaalilautakunnissa, kun verrataan äänioikeuden käyttämisten määrää ja keskusvaalilautakunnan hallussa olevien vaalikuorten määrää.

Kirjoitusteknisenä 29 §:n muuttamiseen liittyvänä huomiona vaalipiirilautakunta vielä toteaa, että vaalilain 9 §:n 1 momentin terminologiassa vain kotimaata koskevassa 1 kohdassa käytetään ilmaisua ”yleiset ennakkoäänestyspaikat”. Momentin 2 kohdassa puhutaan (Ahvenanmaan maakunnan yleisten ennakkoäänestyspaikkojen lisäksi) Suomen edustustoista ja niiden toimipaikoista. Näin ollen kirjoitusteknisesti ”yleisen ennakkoäänestyspaikan” käsitteen ulottuminen myös Suomen edustustoihin ja niiden toimipaikkoihin ei ole täysin yksiselitteistä, vaikka kyseinen ajatus ilmeneekin lainvalmisteluasiakirjasta. Tässä yhteydessä ei nähtävästi ole tarkoitus laajentaa äänioikeusrekisterin käyttömahdollisuutta koskemaan 4 kohdassa tarkoitettuja ulkomailla olevia suomalaisia laivoja, joiden osalta toimintaympäristö on erilainen kuin edustustojen tapauksessa.

Vaalilain 99 §:ää on syytä selventää luonnoksessa ehdotetuin tavoin. Epäselväksi kuitenkin jää, onko vaalilain 99 §:n 2 momenttiin tarkoitus jättää lause ”Laskelmat on säilytettävä pöytäkirjan liitteenä.”. Kyseinen lause sisältyy sekä suomenkieliseen että ruotsinkieliseen luonnostekstiin, mutta sitä ei ole luonnoksen rinnakkaistekstiosiossa. Pykälän 2 momenttihan koskee aluehallintovirastolle luovutettavia asiakirjoja, jollainen vaalipiirilautakunnan pöytäkirja ei luonnoksen mukaan ole, mikä viittaa siihen, että edellä mainittua lausetta ei ole tarkoitus jättää lakiin tai ainakaan tuohon momenttiin. Ylipäänsä epäselväksi jää, tarkoitetaanko laskelmilla tässä yhteydessä laskentalomakkeita vai tulosraportteja vai molempia.

Edellä lausuttuun liittyen vaalipiirilautakunta kiinnittää huomiota siihen, tulisiko vaalilain 99 §:ää muutettaessa ottaa kantaa äänestyslippujen, ehdokaslistojen yhdistelmän, ehdokasluettelon ja vaalipiirilautakunnan pöytäkirjojen liitteineen, joita ovat oikeusministeriön vakiintuneen ohjeistuksen mukaan ainakin eräät tulosraportit, lisäksi myös tallennusraporttitulosteiden ja laskentalomakkeiden arkistointiin. Vallitsevassa tilanteessa oikeusministeriö on ohjeistanut vaalipiirilautakuntia toimittamaan myös tallennusraporttitulosteet ja laskentalomakkeet aluehallintovirastoon. Tallennusraporttitulosteiden arkistointia äänestyslippujen kanssa samaan paikkaan on pidetty perusteltuna niiden tilanteiden varalta, joissa joku haluaa vaalipiirilautakunnan tekemän tarkastuslaskennan jälkeen tutustua äänestyslippuihin ja mahdollisesti laskea niitä. Laskentalomakkeet eivät siltä

osin tuone lisäarvoa, vaan ne voinevat sinänsä jäädä vaalipiirilautakunnan omaan lähiarkistoon, joka on nykytilassa pysyvästi säilytettävien asiakirjojen osalta sähköinen ja määräajan säilytettävien asiakirjojen osalta joko sähköinen tai paperinen. Joka tapauksessa laskentalomakkeet ovat autenttinen dokumentaatio laskennan kulusta.

Asiakirjojen säilyttämisen kustannusten osalta aluehallintovirastojen valtakunnallinen hallinto- ja kehittämispalvelut -vastuualue on luonnoksesta antamassaan lausunnossa esittänyt relevantteja näkökohtia, joihin on syytä ottaa kantaa joko lain tasolla tai oikeusministeriön ohjeistuksessa.

Äänestyslippujen aluehallintovirastoon toimittamisen aikataulun osalta tilanne on nykyisin epäyhtenäinen. Lähtökohtaisesti ne toimitetaan aluehallintovirastoon viivytyksettä, mikä monien vaalipiirien osalta tarkoittaa tarkastuslaskentamaanantain iltapäivää tai alkuiltaa. Oikeusministeriö on ohjeistanut vaalipiirilautakuntia mahdollisuuksien mukaan varautumaan siihen, että äänestyslippuihin tutustuminen "mahdollisten kansalaisten suorittamien äänestyslippujen uudelleen laskemisen varalta" vaalipiirilautakunnan tiloissa on mahdollista, ja toimittamaan ne aluehallintovirastoon vasta myöhemmin. Vaalipiirilautakuntien toimintaympäristöt poikkeavat toisistaan suuresti. On vaalipiirilautakuntia, joilla on henkilöstön ja toimitilojen osalta läheinen yhteistyö paikallisen aluehallintoviraston kanssa. Esimerkiksi Varsinais-Suomen vaalipiirilautakunnan osalta vakiintunut menettelytapa on kuitenkin se, että laskentaa varten hankitaan käyttöön vaaliviikonlopuksi ja sitä seuraavaksi maanantaiksi riittävän suuri (lähes 1000 neliometriä) yhtenäinen, toiminnan keskitetyn valvomisen mahdollistava tila noin 200 henkilölle. Tarkastuslaskennan jälkeen tuo tila on palautettava muuhun käyttöön. Sitä ei voida pitää vaalikäytössä vaalituloksen lainvoimaisuuteen, johon kestää joka tapauksessa yli kaksi viikkoa ja niissä tilanteissa, joissa valitus tehdään, tyypillisesti 3-4 kuukautta ja jatkovalitustilanteissa korkeimpaan hallinto-oikeuteen vielä pidempään. Se, että vaalipiirilautakunta joutuisi laskentapaikan lisäksi säännönmukaisesti etsimään tarkkaan määräämättömäksi ajanjaksoksi ehdottoman turvallisen, riittävän kokoisen varastotilan, johon äänestysliput tarkastuslaskennan jälkeen siirrettäisiin ja jossa olisi myös asianmukaiset mahdollisuudet asiakaskäynteihin, aiheuttaisi merkittävästi sekä lisätyötä että kustannuksia.

Helsingin keskusvaalilautakunta on luonnoksesta antamassaan lausunnossa muun ohella kiinnittänyt huomiota siihen, että ennakkoäänestyksen ja ääntenlaskennan aikarajoja tulisi muuttaa vastaamaan lisääntyneen ennakkoäänestämisen tarpeita ja ehdottanut ennakkoäänestyksen ajanjaksoa muutettavaksi siten, että sitä aikaistetaan esimerkiksi kahdella päivällä. Tältä osin Varsinais-Suomen vaalipiirilautakunta tunnistaa Helsingin keskusvaalilautakunnan lausunnosta

ilmenevät tarpeet ja epäkohdat jossain määrin samansuuntaisina myös Varsinais-Suomen vaalipiirissä. Ennakkoäänestysajanjakson mahdollisen muuttamisen kerrannaisvaikutukset olisivat kuitenkin moninaiset ja edellyttänevät lisäselvittelyä.

Juha Karvinen

Varsinais-Suomen vaalipiirilautakunnan sihteeri